

แต่งเรื่องจริง:
ศิลป์-ศาสตร์แห่งการเขียนบทความและสารคดี
ISBN 978-616-271-699-7
ราคา 295 บาท

ผู้แต่ง พิเชษฐ์ แสงทอง
บทวิจารณ์โดย มิ่งมนัสชน จังหาร
ข้อมูลหนังสือ

พิเชษฐ์ แสงทอง. (2565). แต่งเรื่องจริง: ศิลป์-ศาสตร์แห่งการเขียนบทความและสารคดี.

ปัตตานี : ศูนย์ภาษาไทยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

หนังสือ แต่งเรื่องจริง: ศิลป์-ศาสตร์แห่งการเขียนบทความและสารคดี แต่งโดย พิเชษฐ์ แสงทอง อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นหนังสือที่แนะนำเกี่ยวกับเรื่องการเขียนบทความและสารคดี ซึ่งถือว่าเป็นประเภทของงานเขียนที่ต้องอาศัยความจริงเป็นข้อมูล แต่การตั้งชื่อเรื่องขึ้นต้นว่า แต่งเรื่องจริง กลับชวนให้คนอ่านตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับการเขียนบทความและสารคดีว่า จะนำเรื่องจริง เรื่องแต่ง หรือนำเอาเรื่องจริงมาแต่งกันแน่

ผู้เขียนบอกว่า การเขียนบทความและสารคดี แม้จะเป็นงานที่ต้องมีพื้นฐานมาจากความจริง แต่ความจริงที่นำมาใช้นั้นย่อมถูกแต่งด้วยกลวิธี หรือเทคนิคทางภาษา หรือที่เราเรียกกันว่าสไตล์ของผู้เขียน การเขียนบทความและสารคดี จึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ต้องมีความงดงาม โดยเฉพาะการเขียนสารคดีในยุคปัจจุบันที่มีการผสมผสานเทคนิคทางด้านวรรณกรรมช่วยเสริมแต่ง ใช้วรรณศิลป์เพื่อให้งานความจริงมีเสน่ห์น่าติดตาม ในคำนำผู้เขียนบอกว่า หนังสือเล่มนี้ได้ประยุกต์แนวทางการเขียนเพิ่มเติมจากผลงานศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน มาผสมผสานหลักการให้สอดคล้องกับยุคสมัยในปัจจุบัน และได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 11 บท ดังนี้ บทที่ 1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเขียน บทที่ 2 ศิลป์และศาสตร์เบื้องต้น บทที่ 3 บทความประเภทต่าง ๆ บทที่ 4 สารคดีทั้งห้า บทที่ 5 หลักมันว่าด้วย หัว บทที่ 6 หลักมันว่าด้วย ตัว บทที่ 7 ดิน... จบให้จับใจ บทที่ 8 หรือจะไม่มีเส้นแบ่ง? บทที่ 9 การวางแนวเรื่อง บทที่ 10 การลงภาคสนาม บทที่ 11 การเขียนสารคดีแนวนิยายสาร ค.คน และในแต่ละบทมีตัวอย่างการให้ความหมาย การแบ่งประเภท รวมถึงสอดแทรกตัวอย่างผลงานของนักเขียนที่มีชื่อเสียง และนักศึกษาที่เรียนการเขียนสารคดี ทำให้สามารถมองเห็นกลวิธีและเทคนิคต่าง ๆ ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บทที่ 1 เป็นเรื่องแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเขียน ซึ่งผู้เขียนก็ได้ให้ความรู้เบื้องต้น ความรู้พื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องการเขียน การเขียนเป็นการสร้างองค์ความรู้ เป็นการเล่าเรื่องเพื่อจัดระเบียบความจริง บอกโลก บอกสังคม รวมถึงการเขียนช่วยสร้างตัวตนของเรา เรียนรู้โลกภายใน เป็นการให้และรับทั้งจากผู้เขียนและผู้อ่าน กล่าวอย่างสรุปก็คือในบทนี้คือการบอกถึงประโยชน์ของการเขียนในมิติต่าง ๆ ส่วนในบทที่ 2 นั้นคือเรื่อง ศิลป์และศาสตร์เบื้องต้น โดยผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่า งานบทความและสารคดี ซึ่งเป็นงานที่มีความจริงเป็นข้อมูลสำคัญ เหตุใดจึงต้องมีศิลปะเข้ามาเกี่ยวข้อง ศิลป์ควรอยู่บนบันทึงคติที่ต้องใช้ความงามทางภาษาในการบรรยายหรือพรรณนามากกว่างานสารคดี ที่สุดแล้วผู้เขียนได้บอกว่า ศาสตร์คือการเขียนที่มีหลักวิชาหรือหลักการของการเขียนเฉพาะ แต่ศิลป์ในการเขียน เมื่อยกคำของศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน มากล่าวอ้าง ท่านว่างานเขียนต้องมีความงาม ไม่ว่าจะเป็นรูป งามในความ งามในท่วงทำนองการเขียน และได้ให้รายละเอียดความงามแต่ละลักษณะเพิ่มเติม นอกจากนั้นยังมีเรื่องความเหมาะสม ทั้งเนื้อเรื่อง การลำดับเรื่อง และท่วงทำนองการเขียน

เรื่องของบทความเริ่มต้นในบทที่ 3 คือ บทความประเภทต่าง ๆ เป็นความรู้เบื้องต้นและการแบ่งประเภทของบทความซึ่งมีการหยิบยกการแบ่งประเภทมาจากนักวิชาการที่ได้แบ่งบทความเอาไว้หลากหลาย ทั้งนี้ผู้เขียนได้แบ่งประเภทบทความตามที่ได้ประมวลจากการอ่านเป็น 6 ประเภท คือ 1.บทความแสดงความคิดเห็น 2.บทความวิจารณ์ 3.บทความวิเคราะห์ 4.บทความแนะนำ/บรรยาย 5.บทความวิชาการ 6.บทความวิจัย โดยบทความวิจัยยังสามารถแบ่งได้อีกเป็น บทความวิจัยสรุป และบทความวิจัยเฉพาะเรื่อง ผู้เขียนได้ให้ความหมายของบทความประเภทต่าง ๆ เอาไว้ เช่นเดียวกับบทที่ 4 ที่เป็นเรื่องของบทประพันธ์ของสารคดี โดยบทนี้ชื่อว่า สารคดีทั้งห้า โดยเรื่องของสารคดีนั้น มีนักวิชาการและนักเขียนได้เขียนถึงเรื่องประเภทและความหมายของสารคดีเอาไว้แตกต่างและหลากหลาย บางท่านก็ถือว่างานสารคดีเป็นส่วนหนึ่งของบทความ สารคดีคือบทความลักษณะหนึ่ง แต่ผู้เขียนได้บอกว่า แม้บทความกับสารคดีจะมีพื้นฐานจากการนำความจริงมาเขียน แต่ความเป็นสารคดีนั้นมีความแตกต่างจากบทความ ผู้เขียนจึงแยกบทความออกจากสารคดี และแบ่งประเภทของสารคดีโดยประมวลจากตำราและหนังสือของนักเขียนและนักวิชาการเหล่านั้น โดยแบ่งได้ 5 ประเภทที่ครอบคลุมเนื้อหาของสารคดีทั้งหมด คือ 1.สารคดีชีวิต 2.สารคดีท่องเที่ยวเดินทาง 3.สารคดีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4.สารคดีเชิงข่าว 5.สารคดีเชิงวิชาการ โดยสารคดีวิชาการนั้นมีการแบ่งแยกย่อยออกอีก คือ 5.1 สารคดีศิลปวัฒนธรรม 5.2 สารคดีประวัติศาสตร์ 5.3 สารคดีวิทยาศาสตร์

กล่าวโดยสรุปคือ เนื้อหาของบทที่ 3 และ 4 เป็นเรื่องของผู้เขียนความหมายและการแบ่งประเภทบทความและสารคดีไว้

เมื่อรู้จักเรื่องของความรู้พื้นฐานแล้ว จึงจะสามารถลงมือเขียนได้ บทที่ 5 หลักมันว่าด้วย หัว บทที่ 6 หลักมันว่าด้วย ตัว บทที่ 7 ตีน... จบให้จับใจ คือโครงสร้างของการเขียนที่มีลักษณะของส่วนนำ (หัว) ซึ่งเป็นเทคนิคของการขึ้นต้นความนำว่าควรขึ้นต้นอย่างไรให้งานเขียนมีเสน่ห์และน่าติดตาม จะเขียนหัวให้ดีได้อย่างไร ต่อมาเป็นส่วนของเนื้อหา (ตัว) ซึ่งเป็นเนื้อเรื่องที่มีสัดส่วนมากที่สุด ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างผลงานเขียนมาให้เห็นและวิเคราะห์ให้เห็นถึงเนื้อหาของแต่ละย่อหน้าว่าได้กล่าวถึงสิ่งใดบ้าง ซึ่งทำให้สามารถเห็นภาพได้ชัดและทำความเข้าใจถึงการเขียนเนื้อหาว่า การเขียนส่วนนี้ต้องมีกระบวนการ มีความสำคัญ ประเด็นที่กล่าวถึงสอดคล้องร้อยรัดกันไปในแต่ละย่อหน้า และส่วนสุดท้ายคือการสรุปความคิดรวบยอดของบทความ (ตีน) หรือการจบงานเขียนซึ่งนักเขียนเองจะ จบให้จับใจ หรือ จบให้เจ็บใจ ย่อมอยู่ที่จุดมุ่งหมายว่าต้องการให้ผู้อ่านรู้สึกอย่างไร นอกจากนั้นยังแนะนำวิธีการเขียนจบอีกหลายแบบ ยกตัวอย่างเช่น จบแบบเผยประเด็นอำพราง จบแบบปลายเปิดหรือให้ผู้อ่านคิดต่อ จบแบบตั้งคำถามกลับ เป็นต้น

บทที่ 8 หรือจะไม่มีเส้นแบ่ง? บทนี้เป็นการตอบคำถามว่า งานเขียนสารคดี สามารถใช้รูปแบบของบันทึงคติมาใช้ร่วมกันได้ไหม เนื่องจากสารคดียุคใหม่มีการใช้ฉาก ตัวละคร บทสนทนา กลวิธีในการนำเสนอในรูปแบบของเรื่องสั้น นวนิยาย ข้อนี้ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตว่า “ลักษณะวรรณศิลป์ของสารคดีคือสิ่งที่เตือนใจผู้เขียนสารคดีว่า แม้พื้นฐานของงานวรรณกรรมประเภทนี้จะอยู่ที่ความเป็นจริงหรือข้อเท็จจริง แต่การที่จะทำให้งานจริงนั้น

ได้รับความสนใจจากผู้อ่าน นักเขียนจำเป็นต้องสร้างสรรค์วิธีการเล่าเรื่องที่แปลกใหม่ ต้องมีการสร้างสรรค์ศิลปะการเล่าเรื่องที่มากกว่าแค่นำเสนอข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมา” นั้นแสดงว่า สารคดีจะมีเสน่ห์น่าติดตาม ย่อมต้องอาศัยเทคนิคของการเล่าเรื่อง หรือมีส่วนของงานบันเทิงคดีหรืองานวรรณกรรมด้วย

เนื้อหาในช่วงท้ายคือบทที่ 9 การวางแผนเรื่อง เป็นเรื่องของกรวางโครงเรื่อง ทั้งเนื้อหาและลำดับขั้นตอนในการนำเสนอ โครงเรื่องจะทำให้นักเขียนเขียนงานได้อย่างไหลลื่น เพราะได้มีการวางแผน ซึ่งถือเป็นส่วนสำคัญของงานเขียนทุกประเภท เหมือนเราสร้างบ้านแล้วมีแปลนของบ้าน เหมือนเดินทางแล้วมีเข็มทิศ ข้อนี้จึงเป็นข้อสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นนักเขียนหน้าเก่าหรือใหม่ บทที่ 10 การลงภาคสนาม ซึ่งถือเป็นหัวใจของงานเขียนสารคดี เพราะการลงไปหาแหล่งข้อมูล ไปในสถานที่เกิดเหตุ สัมภาษณ์บุคคล ทำให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากกว่าการนั่งจินตนาการ ในบทนี้ได้แนะนำเรื่องการเก็บข้อมูลภาคสนาม ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดพื้นที่เก็บข้อมูล การเตรียมอุปกรณ์สำหรับเก็บข้อมูล และเรื่องของแหล่งข้อมูล หรือผู้ให้ข้อมูล เป็นหลักการที่ผู้เขียนสารคดีต้องยึดถือและปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เป็นสิ่งสำคัญ เพราะหากการลงภาคสนามเกิดความผิดพลาด นักเขียนก็จะไม่ได้ข้อมูล หรือได้ข้อมูลที่ไม่สามารถนำมาใช้ในงานเขียนได้

บทที่ 11 การเขียนสารคดีแนวมนุษยสาร ค.คน คือการนำวิธีการเขียนสารคดีประเภทหนึ่งที่เป็นที่นิยม และน่าสนใจ จะเรียกว่าเป็นการเขียนสารคดีชีวิต อย่างที่ผู้เขียนได้แบ่งเอาไว้ก็ได้ เพราะคือการตามติดและเขียนเรื่องราวของคนในมิติต่าง ๆ ทั้งนี้บุคคลนั้นต้องเป็นที่สนใจและมีประเด็นเรื่องราวที่ถ่ายทอดออกไปแล้วผู้อ่านได้แนวคิดหรือแนวทาง แรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต ซึ่งหากจะเริ่มเขียนสารคดี อาจจะเริ่มเขียนจากสารคดีชีวิตก็ได้ ท้ายเล่มคือภาคผนวก ซึ่งเป็นผลงานที่ถูกคัดลอกหยิบยกไปเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านที่อยากอ่านฉบับสมบูรณ์

แต่งเรื่องจริง: ศิลป์-ศาสตร์แห่งการเขียนบทความและสารคดี ถือเป็นคู่มือสำหรับคนที่อยากเขียนงานประเภทนี้ เพราะได้อธิบายให้เห็นถึงความหมายและประเภทของงานในลักษณะต่าง ๆ หลักการเบื้องต้น ในการเขียน โครงสร้างของการเขียน การวางแผนเรื่อง การลงภาคสนาม และการเก็บข้อมูล และยังมีตัวอย่างประกอบเพื่อให้เห็นวิธีการเขียนในแต่ละหัวข้อ ทั้งนี้หนังสือตำราการเขียนเพียงหนึ่งเล่มย่อมไม่สามารถทำให้เป็นนักเขียนได้ทันที หากสนใจงานเขียนประเภทบทความและสารคดีควรจะศึกษาคู่มือการเขียนเพิ่มเติม เช่น ตำราเรียงความ ผลงานของ เจื้อย สดะเวทิน การเขียนสารคดีภาคปฏิบัติ ของ ธัญญา สังขพันธานนท์, กว่าจะเขียนสารคดี ของ ชีรภาพ โลหิตกุล, วิชาสารคดี ของ วีระศักดิ์ จันทร์สงแสง เป็นต้น เมื่ออ่านและเข้าใจหลักการแล้ว อย่าลืมว่าหัวใจสำคัญของการเขียนบทความและสารคดีคือการลงพื้นที่หรือภาคสนามเพื่อการเก็บข้อมูล เพราะการเขียนบทความและสารคดีไม่สามารถนั่งจินตนาการและเขียนขึ้นมาเองได้.

